

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74/11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 1беті

ДӘРІС КЕШЕНІ

Пән: Ауыз қуысының шырышты қабығының аурулары

Пән коды: ZSOPR 4310

ББ атауы: 6B10117 «Стоматология»

Оқыту сағаттарының көлемі (кредиттер): 150 сағат (5 кредит)

Курс және оқу семестрі: 4\8

Дәрістер көлемі: 10 сағат

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74/11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 26еті

«Ауыз қуысының шырышты қабығының аурулары» пәнінің дәріс кешені жұмыс оқу бағдарламасына (силлабус) сәйкес әзірленді және кафедра отырысында талқыланды.

Хаттама №

11 « 26 » 06 2025

Кафедра меңгерушісі м.ғ.к., доцент м.а.

Д.О. Кенбасова

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74/11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 3беті

Дәріс №1

1. Тақырыбы: Ауыз қуысының анатомиясы мен физиологиясы. Функциялары. Сілекей құрамы мен қызметі. Ауыз қуысының микрофлорасы.

2. Мақсаты: Білім алушыға ауыз қуысының анатомиясы мен физиологиясы туралы білім қалыптастыру. Ауыз қуысының функцияларын зерттеу. Слюнаның сипаттамасы мен құрамын түсіндіру. Ауыз қуысының микрофлорасы туралы түсінік беру.

3. Дәріс тезистері

Ауыз қуысы қалыпты жағдайда әртүрлі өзара байланысқан және тәуелді функцияларды аткарады:

- Тағамның дәмін сезу, оны жеуге жарамды және жарамсыз деп ажырату;
- Тағамды механикалық өңдеу, ұсақтау, слюнамен суландыру;
- Көмірсулардың алғашқы гидролизін қамтамасыз ету және тамақ комын қалыптастыру;
- Жұтқыншақ, ұйқы безі, бауыр, он екі елі ішектің сілекейлік, химиялық және терморецепторларын рефлекторлық ынталандыру;
- Патогендік микрофлорадан қорғаныс функциясы;
- Сіңіргіштік функцияны қамтамасыз ету; слюналық бездердің қызметі арқылы экскреторлық және инкреторлық функцияларды жүзеге асыру.

Ауыз қуысының құрамдас бөліктері:

- **Слизистая оболочка (ауыз қуысының шырышты қабаты):**
 - Көпқабатты жалпақ эпителий, базальды мембрана және астындағы дәнекер тіннен тұрады.
 - Эпителийдің үш қабаты бар: базальды, қылтықты және беткі.
 - Эпителий қалыңдығы ауыз қуысының әртүрлі аймақтарында әртүрлі: еріндер мен шектерде қалың, тілдің төменгі беті мен ауыз түбінде жұқа.
 - Десна мен қатты таңдай эпителийі рогтанады (ороговевающий).
 - Шырышты қабат астында кейбір жерлерде дәнекер тіннің қабаты (подслизистый слой) бар, бірақ тіл, десна және қатты таңдайда жоқ.
- **Қанмен қамтамасыз ету:**
 - Сыртқы мойын артериясы және оның тармақтары – жоғарғы жақ, төменгі луночковая артериялары.
 - Ұрттық артерия, жоғарғы артқы альвеоляр және көз астылық артериялар алдыңғы ауыз қуысы мен жоғарғы жақ десналарын қоректендіреді.
 - Таңдай шырышты қабаты төмен қарай бағытталған таңдай артериялары арқылы қоректенеді.
 - Веналар ішкі мойын венасына құяды.
 - Лимфа – жақасты және төменгі жақасты лимфа түйіндеріне ағады.
- **Иннервация:**
 - Үшкіл нервтің екінші және үшінші тармақтары, мұрын-таңдай, щекалық, тілдік, тіл-қаңқалық және блуждающий нерв арқылы жүзеге асады.

Шырышты қабат функциялары:

1. Секреторлық
2. Буферлік

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74/11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 4беті

3. Барьерлік (қорғаныс)
4. Жергілікті иммунитетті қамтамасыз етеді
5. Маңызды рефлексогенді аймақ
6. Белгілі бір өткізгіштікке ие
7. Жоғары регенерациялық белсенділікке ие

4. Иллюстративтік материал: Дәріс презентациялары

5. Ұсынылатын әдебиеттер

Негізгі:

- Сағындық, Х. Л. Бет-жақ сүйек аймағы және мойын тіндерінің қабыну аурулары : оқу құралы / Х. Л. Сағындық, А. М. Суманова, С. Қ. Әлішер. – Қарағанды: Medet Group, 2021. – 424 б.
- Боровский, Е. В. Терапиялық стоматология. Т.3 : оқулық / Е. В. Боровский, Ж. Б. Ахметов. – Алматы: ЭСПИ, 2021. – 204 б.
- Мезгілбаева, Д. М. Терапиялық стоматология: оқулық / Д. М. Мезгілбаева, С. Ж. Абдикаримов, Н. Ғ. Сапаева. – Алматы: АҚНҰР, 2019. – 536 б.

6. Бақылау сұрақтары

1. Ауыз қуысының анатомиясы
2. Ауыз қуысының физиологиясы
3. Ауыз қуысының функцияларын сипаттаңыз
4. Слюна, құрамы және қызметі
5. Ауыз қуысының микрофлорасы

Дәріс №2

1. Тақырыбы: Ауыз қуысының шырышты қабатының патологиялық өзгерістерінің жалпы морфологиялық сипаттамасы.

2. Мақсаты: білім алушы ауыз қуысының шырышты қабатында жүретін қабыну процестерінің гистологиясы мен морфологиясы туралы білім қалыптастыру. Паракератоз, дискератоз, спонгиоз, вакуольді дистрофияны зерттеу.

3. Дәріс тезистері:

Ауыз қуысының шырышты қабатында (СОАҚ) жүретін патологиялық процестер жалпы патологиялық заңдылықтарға бағынады. Дегенмен, анатомо-физиологиялық ерекшеліктеріне байланысты бұл өзгерістер ерекше сипатқа ие.

- **СОАҚ ауруларының патоморфологиялық өзгерістері:** қабыну, дистрофия немесе ісік түзілуі.
- **Қабыну** – ең жиі кездесетін патологиялық процесс. Ол организмнің патогендік факторларға жауап ретінде қорғаныс реакциясын көрсетеді. Қабыну барысы мен нәтижесі организмнің реактивтілігіне, пайда болған орнына, патогендік тітіркендіргіштің әсерінің қарқындылығы мен ұзақтығына байланысты.

Қабынудың морфологиялық фазалары:

1. **Альтеративтік (өзгерістік) фаза:** эпителий мен дәнекер тіннің жасушаларында дистрофиялық және некротикалық процестер, ісіну, мукоидтық және фибриноидтық өзгерістер.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы Дәріс кешені		74/11-2025 25 беттің 5беті

2. **Экссудативтік фаза:** тамырлардың кеңеюі, эндотелий жасушаларының ісінуі, тамыр қабырғалары мен периваскулярлық дәнекер тінге лейкоциттердің инфильтрациясы.
3. **Пролиферативтік фаза:** жасушалардың көбеюі мен трансформациясы, нәтижесінде жетілген дәнекер тін түзілуі.
 - Қабыну ағынға байланысты өткір немесе созылмалы болуы мүмкін.
 - Созылмалы қабынуда тамыр өзгерістері аз көрінеді, ал дәнекер тін жасушалары – лимфоциттер, плазмалық жасушалар, фибробластар көбейеді. Олар тропоколлаген – талшықты дәнекер тіннің коллагенінің прекурсорын бөліп шығарады. Нәтижесінде склероз және гиалиноз белгілері бар жетілген дәнекер тін түзіледі.

Эпителийдегі патологиялық өзгерістер:

Ауыз қуысының шырышты қабатында патологиялық процестер орогование үдерісінің бұзылуына әкеледі. Негізгі жағдайлар:

1. **Паракератоз:** толық емес орогование, эпителий жасушалары кератогиалин өндіру қабілетін жоғалтады. Беткі қабат қалындап, жасушаларында таяқша тәрізді ядро болады. Клиникалық көрінісі – эпителийдің тұтқырлығы.
2. **Гиперкератоз:** рог қабатының шамадан тыс қалындауы. Кератиннің артық түзілуінен немесе қабаттың дұрыс бөлінбеуінен пайда болады. Клиникалық – ақтау және қалындау.
3. **Акантоз:** эпителийдің шип тәрізді өсінділерінің ұзаруы, базальды және шип қабат жасушаларының көбеюінен.
4. **Дискератоз:** жеке эпителий жасушаларының патологиялық ороговеніші. Жасушалар ірі, дөңгелек, ядросы күштеп боялған, цитоплазмасы эозинофильді, аздаған түйіршікті. Акантолизсіз, хаотикалық орналасқан.

Экссудативтік өзгерістер:

- **Вакуольді дистрофия:** шип және базальды қабаттағы жасушаларда сұйықтықтың жиналуы. Ядро ығысып, кейін ыдырап, бір жасушалық қуыс түзеді.
- **Спонгиоз (жасушаралық ісіну):** шип қабатындағы жасушаралық кеңістіктерде сұйықтық жиналуы.
- **Баллонирующая дистрофия:** шип қабаты жасушаларының шары тәрізді үлкейіп өзгеруі, колликвациялық некроз кезінде экссудатта «шарлар» ретінде көрінеді.
- **Акантолиз:** жасушалық көпіршіктердің еріп, эпителий жасушаларының байланысын жоғалтуы. Акантолиз жасушалары Тцанка жасушалары деп аталады, диагностикада маңызды (пузырчатка диагнозын растайды).

Клиникалық көрініс: вакуольді дистрофия, спонгиоз, баллонирующая дистрофия және акантолиз – шырышты қабатта көпіршіктер мен қабықшалар арқылы көрінеді.

4. Иллюстративтік материал: Дәріс презентациялары

5. Ұсынылатын әдебиеттер

- Сағындық, Х. Л. Бет-жақ сүйек аймағы және мойын тіндерінің қабыну аурулары : оқу құралы / Х. Л. Сағындық, А. М. Суманова, С. Қ. Әлішер. – Қарағанды: Medet Group, 2021. – 424 б.
- Боровский, Е. В. Терапиялық стоматология. Т.3 : оқулық / Е. В. Боровский, Ж. Б. Ахметов. – Алматы: ЭСПИ, 2021. – 204 б.
- Мезгілбаева, Д. М. Терапиялық стоматология: оқулық / Д. М. Мезгілбаева, С. Ж. Абдикаримов, Н. Ф. Сапаева. – Алматы: АҚНҰР, 2019. – 536 б.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74/11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 6беті

6. Бақылау сұрақтары:

1. Ауыз қуысының шырышты қабатының құрылымын сипаттаңыз.
2. Шырышты қабаттың функцияларын атаңыз.
3. Стоматологияда негізгі және қосымша тексеру әдістерін атаңыз.
4. Ауыз қуысының шырышты қабатындағы зақымдану элементтерін классификациялаңыз.
5. Шырышты қабат ауруларында патоморфологиялық процестерді сипаттаңыз.
6. Шырышты қабат және тері қабаттарының алғашқы және екінші элементтерін атаңыз, мысал келтіріңіз.
7. Ауыз қуысының шырышты қабатында патологиялық процестер қандай болады және олардың мәні неде?

Дәріс №3

1. Тақырыбы: Ауыз қуысының шырышты қабаты аурулары туралы жалпы түсінік және олардың классификациясы.

2. Мақсаты: білім алушы ауыз қуысының шырышты қабаты аурулары туралы білім қалыптастыру. СОАҚ ауруларының классификациясын зерттеу. Тақырыптың өзектілігін анықтау.

3. Дәріс тезистері:

Ауыз қуысының шырышты қабаты (СОАҚ) ауруларының классификациясы стоматолог дәрігердің практикасында өте маңызды, себебі ол аурулардың әртүрлі нозологиялық формаларын түсінуге көмектеседі. Бұл дұрыс диагноз қоюға, терапияны негіздеуге және профилактикалық шараларды жүргізуге мүмкіндік береді.

СОАҚ және еріндердің ауруларын классификациялау қиындықтары мынада: көптеген ауруларды бір жалпы белгі бойынша жүйелеу мүмкін емес (этиология, патогенез, клиника-морфологиялық және патоморфологиялық белгілер, ағым сипаты).

Е. В. Боровский және А. Л. Машкиллейсон ұсынған 1984 жылғы СОАҚ және қызыл шекара аурулары классификациясы **этиопатогенетикалық белгіге** негізделген. Этиология мен патогенезді ескеретін жүйелеу принципі әртүрлі аурулардың ем және профилактика тактикасын жасауға мүмкіндік береді.

- Мұндай жүйеленудің кемшілігі – көп аурулардың этиологиясы мен патогенезі толық анықталмаған.
- Білім жинақталуымен аурулардың себептері мен даму механизмі туралы көзқарас өзгеріп, классификация жетіледі.

Халықаралық стоматологиялық аурулар мен синдромдардың номенклатурасын жасау мақсаты:

1. Стоматологиялық патологияны анықтау тәсілдерін стандарттау.
2. Ауруларды тіркеу және стоматологиялық ауру деңгейін анықтау.
3. Жүйелі патология немесе жағдайға тән ауыз қуысы аурулары мен синдромдарын бөлу.

Стоматологиялық ауруларды топ ішінде жүйелеу **клиникалық-морфологиялық, патоморфологиялық белгілерге және микроорганизм сипатына** қарай жүргізіледі.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74/11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 7беті

4. Иллюстративтік материал: Дәріс презентациялары

5. Ұсынылатын әдебиеттер

- Сағындық, Х. Л. Бет-жақ сүйек аймағы және мойын тіндерінің қабыну аурулары : оқу құралы / Х. Л. Сағындық, А. М. Суманова, С. Қ. Әлішер. – Қарағанды: Medet Group, 2021. – 424 б.
- Боровский, Е. В. Терапиялық стоматология. Т.3 : оқулық / Е. В. Боровский, Ж. Б. Ахметов. – Алматы: ЭСПИ, 2021. – 204 б.
- Мезгілбаева, Д. М. Терапиялық стоматология: оқулық / Д. М. Мезгілбаева, С. Ж. Абдиқаримов, Н. Ғ. Сапаева. – Алматы: АҚНҰР, 2019. – 536 б.

6. Бақылау сұрақтары:

1. СОАҚ ауруларының классификациясы (МКБ-10).
2. СОАҚ ауруларын зерттеу әдістері.
3. «Ақ», көпіршікті, эрозивті-жаралы зақымданулардың клиникасы мен дифференциалды диагностикасы.
4. Ерін және тіл ауруларының клиникасы мен дифференциалды диагностикасы.
5. Әртүрлі СОАҚ ауруларында зақымдану элементтерінің динамикасы.
6. СОАҚ-та клиникалық көрінісі бар аурулары бар науқастарды емдеудің қазіргі принциптері.

Дәріс №4

1. Тақырыбы: Ауыз қуысының шырышты қабатының травматикалық зақымданулары. Клиника, диагностика, дифференциалды диагностика, емдеу, профилактика.

2. Мақсаты: білім алушы механикалық, химиялық және физикалық әсерлерден туындайтын травмалар туралы білім қалыптастыру. Тақырыптың өзектілігін анықтау. Клиникалық көріністерге сипаттама беру.

3. Дәріс тезистері:

Ауыз қуысының шырышты қабатына әртүрлі зақымдаушы факторлар үнемі әсер етеді. Зиянды әсерлер нәтижесінде шырышты қабатта әртүрлі өзгерістер пайда болады.

Жарақаттық зақымданулардың классификациясы:

1. Механикалық
2. Химиялық
3. Физикалық
4. Комбинацияланған

Механикалық жарақат

Жедел механикалық жарақат

- **Этиология:** Ауыз қуысының шырышты қабатын тістеу немесе құралдармен зақымдау.
- **Патогенез:** Эпителий зақымдалады, шырышты қабат өзектік инфильтрацияға ұшырайды, шағын және ірі қан құйылулар пайда болады.
- **Клиника:**
 - Гематома (эпителий тұтастығы бұзылмайды)
 - Эрозия немесе жара
 - Ауырсыну, әдетте 1–3 күнде өтеді
 - Кейде жара ұзақ емделмейтін жараға айналады
- **Диагностика:** Анамнез бойынша анықталады, қиындық тудырмайды.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы Дәріс кешені		74/11-2025 25 беттің 8беті

Химиялық жарақат

- **Этиология:** Қышқылдар, сілтілер, мышьяк пастасы, фенол, формалин пастасы, күміс нитраты, протездердегі толық полимерленбеген пластмасса, өздігінен дәрі қолдану.
- **Патогенез:**
 - Нерв ұштарының тітіркенуі, қабыну медиаторларының әсері
 - Ақуыздың денатурациясы, коагуляциясы
 - Коагуляциялық некроз (қышқылдар) – қатты пленка
 - Колликвациялық некроз (сілтілер) – жұмсақ, студне тәрізді масса
 - Микроциркуляция, зат алмасу, нейротрофика, фагоцитарлық белсенділік бұзылады
- **Клиника:**
 - Ауырсыну дереу пайда болады, әсер еткен жерде орналасады
 - Қышқылмен күйгенде – қоңыр, сары немесе ақ-сұр пленка
 - Сілтімен күйгенде – жұмсақ некроз, терең зақымдану
 - Некроздан кейін баяу жазылатын эрозия немесе жара қалыптасады

Физикалық травма мен емдеу туралы толық мәліметті презентациядан қарау ұсынылады.

4. Иллюстративтік материал: Дәріс презентациялары

5. Ұсынылатын әдебиеттер

- Сағындық, Х. Л. Бет-жақ сүйек аймағы және мойын тіндерінің қабыну аурулары : оқу құралы / Х. Л. Сағындық, А. М. Суманова, С. Қ. Әлішер. – Қарағанды: Medet Group, 2021. – 424 б.
- Боровский, Е. В. Терапиялық стоматология. Т.3 : оқулық / Е. В. Боровский, Ж. Б. Ахметов. – Алматы: ЭСПИ, 2021. – 204 б.
- Мезгілбаева, Д. М. Терапиялық стоматология: оқулық / Д. М. Мезгілбаева, С. Ж. Абдикаримов, Н. Ғ. Сапаева. – Алматы: АҚНҰР, 2019. – 536 б.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Травматикалық зақымданулардың классификациясы.
2. Травматикалық зақымданулардың этиологиясы.
3. Механикалық травманың клиникалық көрінісі.
4. Химиялық травманың клиникалық көрінісі.
5. Физикалық травманың клиникалық көрінісі.
6. Травматикалық зақымдануларды емдеу әдістері.

Дәріс №5

1. Тақырыбы: Ауыз қуысының шырышты қабатының инфекциялық аурулары

2. Мақсаты: білім алушыға бактериялық инфекциялар туралы білім қалыптастыру. Ауыз қуысында олардың көріністерін зерттеу. Тақырыптың өзектілігін анықтау. Клиникалық сипаттамасын беру.

3. Дәріс тезистері:

Жұтқыншақтың зақымдануы және фаринготонзиллиттің (тонзиллит) дамуы инфекциялық аурулар клиникасында жиі кездесетін синдромдардың бірі болып табылады.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74/11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 9беті

Лимфоидтық құрылымдар:

- тағдайлық, тілдік, құлақ түтікшелік миндалиндер
- **Пирогов – Вальдейер лимфатикалық сақинасын** құрайды

Тонзиллофарингиттің патогенезі:

- Лимфоидты тіндерде антигендерге жауап ретінде лимфоидты-макрофагтық элементтер пайда болады
- Кейде метастатикалық немесе злокачествендік клеткалар пролиферацияланады

Тарихи факт:

- Кейбір тонзиллиттер “ангина” деп аталады, бірақ әртүрлі этиологиясы бар (мысалы, Симановский-Плаут-Венсан, Людвиг, Дюже ангиналары)
- Көбінесе “ангина” термині бактериялы (стрептококк) тонзиллитке қатысты қолданылады

Клиникалық маңызды аспект:

- Миндалиндерді тексеру кезінде дәрігер бұл синдромды қалай бағалау керектігін шешуі керек:
 - Тәуелсіз ауру ретінде (стрептококк, стафилококк, пневмококк және т.б.)
 - Инфекциялық немесе басқа аурулардың құрамындағы синдром ретінде

4. Иллюстративтік материал: Дәріс презентациялары

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

- Сағындық, Х. Л. Бет-жақ сүйек аймағы және мойын тіндерінің қабыну аурулары : оқу құралы / Х. Л. Сағындық, А. М. Суманова, С. Қ. Әлішер. – Қарағанды: Medet Group, 2021. – 424 б.
- Боровский, Е. В. Терапиялық стоматология. Т.3 : оқулық / Е. В. Боровский, Ж. Б. Ахметов. – Алматы: ЭСПИ, 2021. – 204 б.
- Мезгілбаева, Д. М. Терапиялық стоматология: оқулық / Д. М. Мезгілбаева, С. Ж. Абдикаримов, Н. Ғ. Сапаева. – Алматы: АҚНҰР, 2019. – 536 б.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Бактериялы инфекциялар
2. Ауыз қуысының инфекциялық ауруларының этиологиясы және патогенезі
3. Инфекциялық аурулардың клиникасы және диагностикасы
4. Инфекциялық ауруларды емдеу
5. Инфекциялық аурулардың профилактикасы

Дәріс №6

1. Тақырыбы: Ауыз қуысының шырышты қабатының аллергиялық аурулары. Хроникалық рецидивті афтозды стоматит. Көпформалы экссудативті эритема.

2. Мақсаты: білім алушыға ауыз қуысының шырышты қабатының аллергиялық аурулары туралы білім қалыптастыру. Хроникалық рецидивті афтозды стоматитті зерттеу. Тақырыптың өзектілігін анықтау. Клиникалық сипаттамасын беру.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы Дәріс кешені		74/11-2025 25 беттің 10беті

3. Дәріс тезистері:

созылмалы рецидивті афтозды стоматит

- созылмалы қабыну ауруы, афталардың пайда болуымен сипатталады, ремиссиялар мен өршуімен өтеді.
- Балаларда 3 жастан бастап кездеседі.
- Этиология толық зерттелмеген, бірақ негізгі факторлар:
 - Ас қорыту жүйесі аурулары → сенсбилизация
 - Вирустар, витаминдер жетіспеушілігі
 - Жергілікті және жалпы иммунитеттің бұзылуы

Клиника:

- Продромальды кезең: бала ауру учаскені нақты көрсетеді, «язва» пайда болады деп есептейді
- Балалар әлсіз, мінезі өзгерген
- АҚШҚ ақшыл қызыл түсті
- Афта орналасуы: алды бөлімдер, тілдің ұшы мен бүйірі, сәл десна, еріндер
- Біріншілік элемент – дөңгелек, роза түсті дақ → 1–5 сағат ішінде афтаға айналады
- Афта фибринді қақпен жабылған, оны тырнау арқылы алып тастау мүмкін емес

Афталардың түрлері:

1. **Микулича:** бір афта, лешице тәрізді, рубецсіз
2. **Сеттона:** үлкен афта, бірнеше аптада жазылады, рубец қалады
3. **Кукер герпетиформалық:** көп афта, барлық ауыз қуысы, ороговеающая шырыштыда да

СРАС дәрежелері:

1. **Жеңіл:** бір афта, сирек рецидив, симптомдары аз
2. **Орташа:** жылына бірнеше рецидив, афталар 7–9 күнде жазылады, кейде асқазан-ішек симптомдары
3. **Ауыр:** бірнеше афта, жылына 4-тен көп рецидив, кейде жаңа афталар пайда болып, ескі афталар жазылады, кейде рубец қалуы мүмкін

Клиникалық формалар (И.А. Рабинович, 1998):

- **Фибринозды:** 3–5 афта, 7–10 күнде жазылады
- **Некротикалық:** эпителийдің деструкциясы, некротикалық налет
- **Салыстырмалы (гландуляр):** кіші сілекей безі протоктары зақымданады
- **Деформирлеуші:** рубец қалдыру

Дифференциалды диагностика:

1. Хроникалық рецидивті герпетикалық стоматит
2. Көпформалы экссудативті эритема
3. Хроникалық травматикалық эрозиялар мен язвалар
4. Екіншілік сифилис
5. Дәрілік стоматит
6. Венсанның язвенно-некротикалық гингиво-стоматиті
7. Беднар афтасы
8. Бехчет синдромы

4. Иллюстративтік материал: Дәріс презентациялары

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

- Сағындық, Х. Л. Бет-жақ сүйек аймағы және мойын тіндерінің қабыну аурулары : оқу құралы / Х. Л. Сағындық, А. М. Суманова, С. Қ. Әлішер. – Қарағанды: Medet Group, 2021. – 424 б.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74/11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 11беті

- Боровский, Е. В. Терапиялық стоматология. Т.3 : оқулық / Е. В. Боровский, Ж. Б. Ахметов. – Алматы: ЭСПИ, 2021. – 204 б.
- Мезгілбаева, Д. М. Терапиялық стоматология: оқулық / Д. М. Мезгілбаева, С. Ж. Абдиқаримов, Н. Ғ. Сапаева. – Алматы: АҚНҰР, 2019. – 536 б.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Ауыз қуысының шырышты қабатының аллергиялық аурулары
2. Хроникалық рецидивті афтозды стоматит
3. Жедел және кешіктірілген аллергиялық реакциялар
4. Этиология және патогенез
5. Клиника және диагностика
6. Ауыз қуысының аллергиялық ауруларын емдеу

Дәріс №7

1. Тақырыбы: Ауыз қуысының шырышты қабатының өзгерістері жедел инфекциялық ауруларда.

2. Мақсаты: білім алушы жедел инфекциялық аурулар туралы білім қалыптастыру. Инфекциялық ауруларда ауыз қуысының өзгерістерін зерттеу. Тақырыптың өзектілігін анықтау.

3. Дәріс тезистері:

Ауыз қуысының шырышты қабатының өзгерістері инфекциялық ауруларда

Скарлатина

- **Этиология:** А тобының гемолитикалық стрептококкы
- **Жұғу жолдары:** ауа-тамшы, байланыс-бытовой
- **Клиника:**
 - Прдромальды кезеңде гиперемиялық дақтар
 - 1 күн бұрын сыпы → катаральды стоматит
 - 3–4 күнде ауыр жағдайларда некроз
 - «Малиновый язык» – қызыл, ісінген саңырауқұлақ тәрізді тілі
 - ерін ісінген, жарқыраған, әдетте жарықтар бар
- **Дифференциалды диагностика:** дифтерия, корь, қан аурулары, ангина
- **Емдеу:** антибиотиктер, антигистаминдер, жаропонижающие, кератопластика, антисептиктер

Корь (қызылша)

- **Этиология:** вирус, ауа-тамшы арқылы
- **Прдромальды кезең:** жалпы әлсіздік, конъюнктивит, катаральды стоматит
- **Симптомдар:**
 - Филатова-Коплика дақтары – ұрт шырыштысында, сары-ақ, 1–2 мм, қызыл шекара, 2–3 күн сақталады
 - Бөртпелер 1-күн – бет, құлақ арты, мойын; 2-күн – дене; 3-күн – аяқ
 - Катаральды стоматит
- **Дифференциалды диагностика:** скарлатина, герпетикалық стоматит

Дифтерия

- **Этиология:** Леффлер таяқшасы
- **Клиника:** гиперемия, ісіну, сүйір пленкалар → эрозия

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74/11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 12беті

- **Қосымша:** лимфаденит, тәтті иіс
- **Дифференциалды диагностика:** скарлатина, лейкоз, ангина, инфекциялық моноклеоз, герпетикалық стоматит, паротит
- **Емдеу:** стационар, дифтериялық анатоксин, антибиотиктер, витаминдер, иммуностимуляция, кератопластика

Жел шешек

- **Этиология:** вирус
- **Клиника:** ауызда көпіршікті элементтер → эрозия, фибринозды қақ ; теріде көпіршік → қоңыр қыртыс; кейде тек ауызда
- **Дифференциалды диагностика:** генерализденген герпес, скарлатина, пиодермия, аллергиялық бөртпе

4. Иллюстративтік материал: Дәріс презентациялары

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

- Сағындық, Х. Л. Бет-жақ сүйек аймағы және мойын тіндерінің қабыну аурулары : оқу құралы / Х. Л. Сағындық, А. М. Суманова, С. Қ. Әлішер. – Қарағанды: Medet Group, 2021. – 424 б.
- Боровский, Е. В. Терапиялық стоматология. Т.3 : оқулық / Е. В. Боровский, Ж. Б. Ахметов. – Алматы: ЭСПИ, 2021. – 204 б.
- Мезгілбаева, Д. М. Терапиялық стоматология: оқулық / Д. М. Мезгілбаева, С. Ж. Абдикаримов, Н. Ғ. Сапаева. – Алматы: АҚНҰР, 2019. – 536 б.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Грипп кезінде ауыз қуысының шырышты қабатының зақымдануы
2. Ветряная оспа кезінде ауыз қуысының шырышты қабатының зақымдануы
3. Инфекциялық моноклеоз кезіндегі ауыз қуысының зақымдануы
4. Жедел инфекциялық ауруларда стоматологтың тактикасы
5. ВИЧ-инфекция этиологиясы, патогенезі, СПИД диагностикасы
6. СПИД-тің жүйелі белгілері
7. ВИЧ-инфекцияланғандардағы ауыз қуысының зақымдануы

Дәріс №8

1. Тақырыбы: Ауыз қуысының шырышты қабатының дерматоздардағы өзгерістері. Пузырчатка, КПЛ, СКВ, пемфигоидтар, көпіршікті эпидермолиз.

2. Мақсаты: білім алушыға ауыз шырышты қабатындағы дерматоздардағы өзгерістер туралы білім қалыптастыру. Этиологияны, патогенезді зерттеу. Клиникалық көрінісін сипаттау. Тақырыптың өзектілігін анықтау.

3. Дәріс тезистері:

- Ауыз қуысының шырышты қабаты (СОПР) инфекциялық ауруларда жиі зақымдалады.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы Дәріс кешені		74/11-2025 25 беттің 13беті

- Өзгерістердің сипаты ауру қоздырғыштың вируленттілігіне, аурудың сатысына, пациенттің жасына, физикалық жағдайына, генетикалық статусына байланысты.
- Типтік симптомдар:
 - Корьда – Бельский–Филатова–Коплика дақтары
 - Скарлатинада – «малиновый язык»
 - Гриппте – жеке геморрагиялар
 - Ветрянкада – пустула орнында эрозия
 - Дифтерияда – мягкое небо парезі/параличі (полиневрит)
- Аурулардың кейбірінде СОПР өзгерістері жалпы неспецификалық сипатта болады.
- СОПР зақымдануы басқа инфекциялық, вирустық, бактериялық, саңырауқұлақ инфекцияларын күшейтіп, аурудың ауырлығын арттыруы мүмкін.

Скарлатина

- **Этиология:** β-гемолитикалық стрептококк тобы А
- **Клиника:**
 - Жедел лихорадка, интоксикация, тонзиллит, кішкентай экзантема
 - Тонзиллит: гипертрофия, гиперемия – миндалина, дужки, язычок, мягкое небо, задняя стенка глотки
 - Ангина: жиі кездесетін симптом
 - СОПР: мягкое небо нүктелі сып
 - Миндалина: ұлғайған, налетпен немесе лакунарлы ангинаға ұқсас
 - Некротикалық ангина: 3–4 күнде пайда болады, миндалинада кіршік-сұр пленка
 - Губы: ісінген, қызыл, 4–5 күнде жарықтар, изъязвления
 - Лимфаденит: 1 күннен бастап
- **Тілдің өзгерістері:**
 - 1-күн: қалың налет
 - 2-күн: ұшынан 1/3 тазаланады
 - 3-күн: 2/3 таза
 - 4-күн: тек түбірі қалды
 - 5-күн: толық тазарып, «малиновый» көрініс (сосочковый)
- **Диагностика:**
 - Бактериологиялық зерттеу: пленка, соскоб, мазок
 - Серологиялық: антитоксикалық сыворотка внутривенно – ақ дақ пайда болуы

4. Иллюстративтік материал: Дәріс презентациялары

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

- Сағындық, Х. Л. Бет-жақ сүйек аймағы және мойын тіндерінің қабыну аурулары : оқу құралы / Х. Л. Сағындық, А. М. Суманова, С. Қ. Әлішер. – Қарағанды: Medet Group, 2021. – 424 б.
- Боровский, Е. В. Терапиялық стоматология. Т.3 : оқулық / Е. В. Боровский, Ж. Б. Ахметов. – Алматы: ЭСПИ, 2021. – 204 б.
- Мезгілбаева, Д. М. Терапиялық стоматология: оқулық / Д. М. Мезгілбаева, С. Ж. Абдикаримов, Н. Ғ. Сапаева. – Алматы: АҚНҰР, 2019. – 536 б.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Ауыз қуысының шырышты қабаты дерматоздарда қалай өзгереді?
2. Пузырчатканың клиникалық көріністері
3. Этиология және патогенез

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74/11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 14беті

4. Дифференциалды диагностика

Дәріс №9

1. Тақырыбы: Тілдің аурулары. Аномалиялары және патологиялары.

2. Мақсаты: білім алушыға тіл аурулары мен аномалиялары туралы білім беру. Этиология мен патогенезді зерттеу. Клиникалық көрінісін сипаттау және аурулардың өзектілігін анықтау.

3. Дәріс тезистері:

- Адам тілінің маңызы ерекше:
 - Механикалық, химиялық, бактериялық әсерлерге рецепторлық сезімталдыққа ие
 - Регенеративті қабілеті жоғары
- **Слизистая оболочка тіла** тез өзгерістерге ұшырайды:
 - Жүйелі аурулардың симптомдары көрінеді
 - Сосочкалардың рөлі маңызды, олар тез тозып, регенерацияланады
- **Тіл ауруларының топтары:**
 1. Жүйелі аурулар кезінде пайда болатын өзгерістер
 2. Тек тілде дамиды патологиялар:
 - Десквамативті глоссит
 - Складчатый тіл
 - Волосатый (ворсинчатый) тіл
 - Нейрогендік аурулар
- **Аурулардың ағымы:**
 - Бірі – жедел, бірі – созылмалы
 - Кейде ремиссия мен рецидив кезеңдері болады
 - Жүйелі және жергілікті факторлар процестің дамуына әсер етеді
- **Клиникалық ерекшеліктер:**
 - Аурулар кез келген жаста кездеседі
 - Кейбірі балаларға тән, басқалары – ересектерге
 - Емделмесе, өмір бойы сақталуы мүмкін
 - Патологиялардың әртүрлілігі клиникалық көрінісіне және емдеу ерекшеліктеріне әсер етеді

4. Иллюстративтік материал: Дәріс презентациялары

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

- Сағындық, Х. Л. Бет-жақ сүйек аймағы және мойын тіндерінің қабыну аурулары : оқу құралы / Х. Л. Сағындық, А. М. Суманова, С. Қ. Әлішер. – Қарағанды: Medet Group, 2021. – 424 б.
- Боровский, Е. В. Терапиялық стоматология. Т.3 : оқулық / Е. В. Боровский, Ж. Б. Ахметов. – Алматы: ЭСПИ, 2021. – 204 б.
- Мезгілбаева, Д. М. Терапиялық стоматология: оқулық / Д. М. Мезгілбаева, С. Ж. Абдикаримов, Н. Ғ. Сапаева. – Алматы: АҚНҰР, 2019. – 536 б.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Тіл ауруларының түрлері
2. Тіл ауруларының этиологиясы мен патогенезі
3. Тілдің аномалиялары мен патологиялары

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74/11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 15беті

4. Ауыз қуысының ауруларын клиникасы және диагностикасы

Дәріс №10

1.Тақырыбы: Синдромдар: Россолимо–Бехтерева, Пузырно-сосудистый, Рандю–Ослера–Вебера, Адиссон, Иценко–Кушинга, Глоссодиния, Верльгофа, Шегрена

2. Мақсаты: білім алушы әртүрлі синдромдар туралы білім беру. Этиология мен патогенезді зерттеу. Клиникалық көрінісін сипаттау және аурулардың өзектілігін анықтау.

3. Дәріс тезистері:

Синдром Шегрена

- **Синонимдері:**
 - Сухой синдром, синдром Гужеро-Шегрена, синдром Съегрена
- **Тарихы:**
 - Алғаш рет Yourgerot (1925) сипаттаған
 - Толық клиникалық сипаттама – Siogren (1935)
- **Сипаттама:**
 - Прогрессирлейтін ревматоидтік аутоиммундық ауру
 - МКБ-10 коды: M35.0
- **Этиология:**
 - Нақты белгісіз, ықтимал вирусдық (Эпштейн–Барр вирусы)
 - Стресс, вегетативтік жүйе және эндокриндік бұзылыстар әсер етеді
 - Аутоиммундық өзгерістер тән
- **Патогенез:**
 - Экзокринді бездер (слюнные, слёзные, потовые, сальные, слизистые) зақымданады
 - Лимфоплазмоцитарлық инфильтрация байқалады
 - Кейде генерализованная лимфаденопатия
- **Клиника:**
 - Классикалық триада:
 1. Ксеростомия (ауыз құрғауы)
 2. Құрғақ кератоконъюнктивит
 3. Жүйелі дәнекер тін аурулары (хроникалық полиартрит, СКВ, фибромиалгия, т.б.)
 - Өкпе, ЖКТ, гениталдық аймақ, шаш, лимфа жүйесі зақымдануы мүмкін
 - Паротиттер, слюнные бездердің ісінуі, температураның жоғарылауы
 - Полость рта: ауыз құрғауы, қышу, ауыру, сөйлесуде қиындық, дәм сезудің төмендеуі, тез кариес
 - Атрофиялық өзгерістер: сосочкалардың рельефі жойылады, экзокринді бездер деграцияланады
 - Кандидоз (эритематозды форма) – ауыз қуысының қосымша зақымдануы
- **Диагностика:**

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74/11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 16беті

- Клиникалық белгілерге негізделеді: ксеростомия, кератоконъюнктивит, паренхиматоздық паротит
- Қосымша зерттеулер: сиалография, сканирование слюнных без, термовизиография, рентгенография
- Лаборатория: анемия, лейкопения, СОЭ жоғарылау, гиперпротеинемия, ревматоидты фактор, аутоантитела
- **Дифференциальдық диагноз:**
 - Паротиттер, ісіктер, стомалгия (глоссалгия)
- **Емдеу:**
 - Ревматологиялық клиникада: глюкокортикоидтар, иммунодепрессанттар, противовоспалительные препараттар
 - Көп мамандықты тәсіл: стоматолог, офтальмолог, невропатолог, эндокринолог
 - Стоматологиялық қамқорлық:
 - Кариес, пульпит, периодонтит емдеу
 - Кандидоз және ауыз қуысының қабынуын емдеу
 - Влажность сақтау, кариес профилактикасы

4. Иллюстративтік материал: Дәріс презентациялары

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

- Сағындық, Х. Л. Бет-жақ сүйек аймағы және мойын тіндерінің қабыну аурулары : оқу құралы / Х. Л. Сағындық, А. М. Суманова, С. Қ. Әлішер. – Қарағанды: Medet Group, 2021. – 424 б.
- Боровский, Е. В. Терапиялық стоматология. Т.3 : оқулық / Е. В. Боровский, Ж. Б. Ахметов. – Алматы: ЭСПИ, 2021. – 204 б.
- Мезгілбаева, Д. М. Терапиялық стоматология: оқулық / Д. М. Мезгілбаева, С. Ж. Абдикаримов, Н. Ғ. Сапаева. – Алматы: АҚНҰР, 2019. – 536 б.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Синдромдарды зерттеу
2. Синдромдардың этиологиясы мен патогенезі
3. Синдромдардың клиникасы және диагностикасы